

PHÁT HIỆN DI TÍCH HOÀNG THÀNH THĂNG LONG TẠI BA ĐÌNH

Phan Huy Lê^(*)

Nhân dịp chuẩn bị xây dựng Nhà Quốc hội và Hội trường Ba Đình (mới) tại khu vực nằm giữa các đường phố Hoàng Diệu, Hoàng Văn Thụ, Độc Lập, Bắc Sơn, theo Luật Di sản văn hóa, Chính phủ cho phép giới khảo cổ học tiến hành khai quật trên diện rộng.

Từ tháng 12/2002 đến nay, đã khai quật trên diện tích trên 17.000 m² (tính đến cuối tháng 10 - 2003). Đây là quy mô khai quật khảo cổ học lớn nhất ở Việt Nam và cũng vào loại lớn nhất ở Đông Nam Á. Từ đó đã phát lộ một phức hệ di tích - di vật rất phong phú, đa dạng từ thành Đại La (thế kỷ VII - IX) đến thành Thăng Long (thế kỷ XI - XVIII) và thành Hà Nội (thế kỷ XIX).

Trên cơ sở phát hiện khảo cổ học này, về phương diện khoa học, còn nhiều vấn đề cần có thời gian để nghiên cứu, thảo luận như tên gọi, chức năng, niên đại của các di tích kiến trúc, cấu trúc của khu di tích và sự biến đổi qua các thời kỳ lịch sử, phân loại và xác định nguồn gốc, niên đại các di vật... Tuy nhiên, trên tổng thể đã có đủ cơ sở khoa học để đề ra những đánh giá khái quát về giá trị lịch sử - văn hoá vô giá của phát hiện khảo cổ học này:

- Đây là di tích của bộ phận phía tây Hoàng thành Thăng Long thời Lý, Trần, Lê sơ, Mạc, Lê Trung Hưng thế kỷ XI - XVIII, ngược lên thành Đại La thế kỷ VII - IX và thành Hà Nội thế kỷ XIX. Khu di tích bộc lộ một bề dày lịch sử từ thế kỷ VII đến thế kỷ XIX gồm thời tiền Thăng Long, thời Thăng

Long và Hà Nội. Các di tích và tầng văn hoá chồng xếp lên nhau qua nhiều thời kỳ lịch sử một cách liên tục.

- Các di tích kiến trúc gồm nền móng, chân cột, từng đoạn tường gạch, từng đoạn đường và nền lát gạch hay móng sỏi cùng với hệ thống thoát nước, giếng nước, dấu vết "ngự hà", hồ sen..., tất cả cho thấy qui mô hoành tráng và diện mạo cụ thể của bộ mặt một phần Hoàng thành Thăng Long xưa mà nguồn tư liệu chữ viết và bản đồ cổ không thể nào phản ánh hết. Có một di tích cung điện thời Lý - Trần, qua trụ móng chân cột cho thấy gồm 10 hàng chân cột, 9 gian, rộng 27 m, dài 62 m, lớn hơn các cung điện ở cố đô Huế và những kiến trúc cổ còn được bảo tồn đến nay. Đã phát hiện những giếng nước của các thời từ Đại La đến Lý, Trần, Lê và Nguyễn. Bên bờ "ngự hà" tìm thấy trụ móng của một loại kiến trúc lạ gồm 6 chân cột hình tròn xung quanh và một chân cột hình vuông ở giữa, như một thứ lầu lục giác thường ngoạn.

- Các di vật với khối lượng rất lớn và loại hình rất đa dạng gồm vật liệu kiến trúc như gạch (gạch trơn, gạch hoa, gạch lát, gạch xây tường), ngói (ngói ống với dấu ngói, ngói yếm...), chân cột bằng đá, nhiều đoạn cột gỗ lim...; vật dụng cung đình, đồ trang sức, gốm sứ Việt Nam qua các thời, gốm sứ Trung Quốc, Nhật Bản (gốm Hizen), Trung Đông; tiền đồng với nhiều niên hiệu khác nhau; vũ khí (súng thần công, kiếm, dao, mũi tên...), trong đó có những di vật vào loại hiếm quý hay lần

^(*) GS., Khoa Sử học, Trường Đại học Khoa học Xã hội & Nhân văn, Đại học Quốc gia Hà Nội, Chủ tịch Hội Sử học Việt Nam

dầu tiên phát hiện. Chân cột đặt vững chãi trên những bệ đá chạm hình hoa sen đặc trưng của thời Lý, Trần, dưới là trụ móng sỏi và gạch sâu trên dưới 1m. Đầu ngói ống và tượng đất nung trang trí trên diềm mái nhà với những hoa văn hình rồng, phượng, uyên ương, hoa lá... rất đẹp và tinh tế. Gốm sứ cung đình có in chữ "Quan" gồm nhiều loại hình, đạt trình độ cao. Đã tìm thấy khuôn đúc đồ gốm sứ và những phế phẩm kết dính thành chông, chứng tỏ có những lò sản xuất sản phẩm gốm sứ cao cấp tại kinh thành Thăng Long. Gạch cũng mang chứng tích niên đại cụ thể với những chữ khắc như: "Giang Tây quân" (đời Đường), "Đại Việt quốc quân thành chuyên" (thời Đinh, Tiền Lê), "Lý gia đệ tam đế Long Thụy Thái Bình tứ niên tạo" (1057), các phiên hiệu quân đội tham gia xây dựng kinh thành như "Tráng Phong quân", "Vũ Kỳ quân", "Hổ Uy quân"... dân phu các châu huyện như "Thu Vật châu, Thu Vật hương", tên cung điện như "Trường Lạc khố" (Trường Lạc là Hoàng hậu của vua Lê Thánh Tông). Các di vật này cho thấy trình độ kỹ thuật và nghệ thuật cao của nước Đại Việt và quan hệ giao lưu rộng rãi với thế giới bên ngoài.

Đất nung trang trí hình chim Phượng

- Phát hiện này còn cung cấp thông tin cho biết trong lòng đất Hoàng thành Thăng Long xưa còn bảo tồn nhiều di tích di vật quý. Từ đây có thể đề ra khả năng mở rộng diện điều tra và khai quật, xây dựng quy hoạch bảo tồn một khu vực di tích lịch sử - văn hoá của kinh thành Thăng Long, thành Hà Nội cổ và mở rộng đến các di tích cách mạng và kháng chiến thời đại Hồ Chí Minh như Hội trường Ba Đình, Lăng và Nhà sàn Bác Hồ, Tổng hành dinh Quân đội Nhân dân Việt Nam thời kháng chiến chống Mỹ, Hội trường Ba Đình, kéo dài từ thế kỷ thứ VII (hi vọng có thể phát hiện những di tích, di vật sớm hơn) đến thế kỷ XX. Đây là một di sản văn hóa vô giá của dân tộc nằm giữa thủ đô Hà Nội và nếu nghiên cứu, bảo tồn tốt, có thể được UNESCO công nhận là Di sản Văn hóa Thế giới.

Nhận thấy rõ giá trị lịch sử - văn hoá của khu di tích và với ý thức trách nhiệm trước lịch sử và trước nhân dân, đầu tháng 11/2003 Bộ Chính trị đã cho phép giới khảo cổ học tiếp tục mở rộng diện tích khai quật trên khu vực dự định xây dựng Nhà Quốc hội và Hội trường Ba Đình (mới) để trên cơ sở khoa học đó, xác định kế hoạch bảo tồn di sản văn hóa này.

Giếng cổ đời Trần

VNU. JOURNAL OF SCIENCE, SOC., SCI., HUMAN., T. XIX, N.4, 2003

DISCOVERY OF THE RELIC OF THANG LONG CITADEL IN BA DINH

Prof. Phan Huy Le

Vietnam National University, Hanoi

This is the preliminary notification of the results of excavation in 17,000 sq. m of the Ba Dinh zone. Many archaeological artefacts and piles of cultural relic of the western site of the formal palaces in Thang Long Citadel over reigns from 11th century to 19th, a great volumes of pieces made of marble shaping dragon and unicorn heads, cosmetics and utensils made of precious stones, bronze, ceramics and earthenware, bronze money, weapon etc have been unearthed.

This event shows that the area of the Thang long citadel is likely to cover many valuable relic. There should be the construction, planning and preservation of the cultural historical relic zone of the Thang Long Citadel, Hanoi Citadel, as well as revolutionary and Ho Chi Minh war period 's relic.

In the early November 2003, the Polit-Bureau of the Vietnamese Communist Party allowed the archaeologists to expand the excavations at the planned construction site of the National Assembly House and Ba Dinh Hall (new) so as to scientifically work out the plan of preservation of this cultural relic.